

Nr 125.

Av herr **Kärlander m. fl.**, om ersättning åt *Gustav Karlström* med anledning av olycksfall i arbete.

Gustav Karlström, Långele, skadades den 5 oktober 1949 under plöjning med sin gummihjulstraktor för grannen Gunnar Jakobssons räkning. Skadorna uppstodo därigenom att ett traktorhjul körde över hans huvud, vilket medförde brott på ansiktsben, vanställde ansiktet och förstörde synen på vänstra ögat. Enligt läkarintyg torde därigenom ådragen oförmåga för Karlström att i fortsättningen utföra sitt gamla arbete eller ett över huvud taget mera krävande arbete bli bestående. Karlström är född 1911 och således endast omkring 40 år.

Under året närmast före olyckstillfället hade Karlström följande sysselsättning och inkomster: 5 oktober 1948—14 april 1949 160 arbetsdagar som träarbetare mot en kontant ersättning av omkring 4 500 kronor; 15 april—24 maj 1949 30 arbetsdagar å eget jordbruk; 25 maj—21 oktober 1949 120 arbetsdagar som byggnadssnickare mot en kontant ersättning av omkring 2 500 kronor.

Karlström bedrev således jordbruk vid sidan av annat förvärvsarbete. Gården omfattade 8 tunnland åker och 2 tunnland äng. Han höll 4 kor, ingen häst, men ägde en traktor. Traktorn med plog hade köpts i maj 1949 för omkring 8 000 kronor. Före traktorköpet hade Karlström hållit sig med en häst. Denna hade försålts hösten 1948. Bytet av dragkraft hade enligt Karlström skett efter ekonomiska överväganden rörande årskostnaderna för häst och traktor under hans förhållanden samt därför att hustrun hade svårt att sköta en ung häst, som mestadels måste stå i stallet. Då hans inkomster av jordbruket uppgingo till omkring 3 500 kronor och av annat förvärvsarbete till omkring 7 000 kronor framstode för honom de med traktorköpet förenade kapitalkostnaderna såsom överkomliga.

Karlström sökte i anledning av traktorköpet icke statligt bidrag eller lån till maskinhållning, ty han ämnade uteslutande använda traktorn för driften av sitt eget jordbruk. Hans inkomster som träarbetare gjorde nämligen körningar åt andra icke ekonomiskt lockande.

Sedan Karlström köpt traktorn i maj 1949 hade han icke heller utfört någon legokörning förrän nämnde arbetskamrat och granne Gunnar Jakobsson i oktober övertalade honom att plöja en åker, som låg dåligt till och bl. a. krävde körning över järnvägsspår. Sedan Jakobssons förutvarande plöjare icke velat utföra arbetet på grund av svårigheterna, övertalades Karlström, som ägde en traktordragen plog, att taga ledigt från sitt byggnads-

arbete den 4—5 oktober 1949 för att utföra plöjningen åt sin granne. Denne deltog enligt utfästelse själv i arbetet.

Någon ersättning hade icke avtalats före plöjningen. Jakobsson säger sig ha förutsatt vanlig timersättning, d. v. s. 12 kronor. Av denna ersättning skulle då även täckas kostnaderna för motorbränsle, reparationer och övriga traktoromkostnader samt körning till och från arbetsplatsen. Vid olyckstillfallet hade Karlström plöjt halva åkern samt därför använt 5 timmar. Jakobsson översände som ersättning för plöjningen utan anmodan $5 \times 12 = 60$ kronor till Karlström under dennes sjukhusvistelse.

Sedan ansökan om ersättning för olycksfallet ingivits till riksförsäkringsanstalten förklarade denna genom beslut den 3 november 1949, att enär Karlström med avseende å det arbete, i vilket olycksfallet inträffat, måste anses såsom självständig företagare enligt olycksfallsförsäkringslagen, ersättning enligt nämnda lag icke skulle utgivas i anledning av olycksfallet.

Karlström överklagade beslutet, men försäkringsrådet fann ej skäl göra ändring i det överklagade beslutet.

Riksförsäkringsanstaltens ställningstagande synes ha grundats på tillämpande av en praxis, att jordbrukare, som med egen traktor utför arbete för annans räkning, enligt olycksfallsförsäkringslagen är att anse som självständig företagare med avseende å sådant arbete, i varje fall om hans jordbruk är av så ringa omfattning, att detta i och för sig icke kan anses motivera innehavet av traktorn. Riksförsäkringsanstalten har nämligen anfört, att Karlström bedrivit rörelse med den honom tillhöriga traktorn, enär Karlströms jordbruk med hänsyn till dess ringa omfattning icke ansetts kunna motivera innehavet av traktorn.

Ifrågavarande praxis synes innebära, att försäkringsmyndigheterna pröva om en gård är tillräckligt stor för att dess eget dragkraftsbehov skall motivera innehavet av traktor (resp. häst) och på grundval av denna prövning avgöra frågan om ett olycksfall vid tillfällig körning för en grannes räkning skall anses vara olycksfall i arbete (d. v. s. berättiga till ersättning enligt olycksfallsförsäkringslagen) eller olycksfall under utövande av självständig verksamhet (varvid sådan ersättning ej utgår).

Uppställande av viss praxis är nödvändigt för bedrivande av försäkringsverksamhet. Praxis bör dock ej utformas eller tillämpas så att mindre »företagare» missgynnas, ty det torde knappast ha avsetts med olycksfallsförsäkringslagen. Förhållandena inom jordbruk och även inom andra näringsgrenar äro sådana att mindre företagare måste ha biinkomster och särskilt i våra dagar sin huvudsakliga inkomst som arbetstagare åt yrkeskolleger eller större företagare. Under sådant arbete synes olycksfallsförsäkringslagen gälla. Det är dock betydelsefullt, att grannhjälpens försäkringsförhållanden klarläggas bättre.

Grannhjälp har alltid förekommit inom jordbruket. Förr hade den vanligen formen av hjälp under tröskning, lån av hästar, skogs- och vägkörslor. Numera gäller det allt oftare arbetsinsatser med kapitalkrävande hjälpmedel

(traktorplöjning, skördetröskning, ogräsbekämpning o. s. v.). För sina grannars arbete betalar jordbrukaren obligatoriska försäkringsavgifter. Någon bestämmelse som kan befria honom härifrån är icke känd av jordbrukaren. Möjligen kan man säga, att praxis för utgivande av ersättning avgör frågan om skyldighet att betala försäkringsavgift. Det måste dock framstå som otillfredsställande såväl för arbetsgivare som arbetstagare att bestämmelserna icke äro klarare. Dessutom äro förhållandena otillfredsställande ur statsfinansiell synpunkt.

Av det sagda framgår, att den praxis som tillämpats i Karlströms fall är av stor betydelse för innehavarna av stödjordbruk och alla mindre jordbruk över huvud taget i deras egenskap av såväl arbetsgivare som arbetstagare.

Emellertid synes ett tillerkännande av olycksfallsersättning åt Karlström vara möjligt utan att det innebure något avsteg från den av försäkringsmyndigheterna hävdade principen, att jordbrukarens egen gård skall motivera innehavet av traktor för att han vid körning åt andra skall kunna anses som arbetare i olycksfallslagens mening. Som skäl härför vilja vi utom vad som framgår av ovanstående framhålla följande.

Man torde icke ha något skäl att betvivla Karlströms egna uppgifter om att han anskaffat traktorn endast för driften av sin egen gård, i synnerhet som ekonomiska kalkyler stödja honom i lämpligheten av att byta ut hästen mot traktorn. Vi skola senare återkomma till resultaten av några sådana överslagskalkyler, men anse oss dock dessförinnan böra nämna följande.

Under Karlströms sjukdom i anledning av olycksfallet tillställdes Jakobsson såsom arbetsgivare vissa frågor från riksförsäkringsanstalten. En av riksförsäkringsanstaltens frågor gällde, huruvida Jakobsson ansåg, att Karlströms traktorköp tillkommit för att utföra körslor åt andra. Jakobsson svarade härpå: »Ja, i den utsträckning tiden tillåter jämte skötsel av eget jordbruk och annat förvärvsarbete.» Jakobsson har själv framhållit, att hans svar icke grundade sig på något uttalande av Karlström eller på något ekonomiskt överslag av Jakobsson rörande lönsamheten för Karlström att utföra körslor åt andra. Jakobssons uttalande är följaktligen intet annat än en förmodan av en person, som icke kände till Karlströms förhållanden tillräckligt väl för att besvara den framställda frågan eller ens kunde antagas besitta erforderlig kompetens för att pröva den. Vi ha velat framhålla, att Jakobsson icke anfört annat än vad han trodde och att frågan icke formulerats så att Jakobsson rimligen kunde tro att det gällde något annat.

Att Jakobssons förmodan måste framstå som ogrundad är lätt att se, då Jakobsson betalade 12 kronor i timmen och arbetet skulle taga 10 timmar, fördelade på två dagar, under vilka Karlström förlorade arbetsförtjänst med minst 3 kronor 50 öre i timmen. Därtill kommo Karlströms kostnader för traktorn (bränsle, underhåll, reparationer etc.), vilka t. o. m. vid en årlig drift å 200 timmar måste upptagas till 7 å 8 kronor i timmen och som knappast kunde väntas bli mindre vid tillfällig körning åt andra. Redan ersättningen per timme var således så låg jämfört med Karlströms traktorkostnader per

timme och hans förlorade arbetsförtjänst, att körning åt andra måste anses vara föga lönande. Antalet timmar under vilka sysselsättning i legokörning kunde väntas var dessutom mycket litet. I trakten fanns det nämligen endast tio hektar jord, som tillhörde personer utan häst eller traktor. Ett tiotal av traktens jordbrukare ägde vidare redan vid Karlströms köp egen traktor, och däribland voro några maskinhållare. Det synes oss därför vara tydligt, att Karlström icke kunnat tänka sig att finansiera traktorinnehavet med körning åt grannar.

Vi vilja därpå återgå till frågan om Karlströms eget jordbruk motiverade innehavet av traktor. Att så är fallet kan visas på olika sätt. Osäkerheten vid sådana kalkyler är visserligen stor, men marginalerna till förmån för lönsamheten av traktorköpet synas dock vara betryggande.

Årskostnaderna för en häst torde i Karlströms fall kunna ha beräknats till 750 à 800 kronor utöver skötselkostnaderna, vilka enligt gängse lantarbetarlön torde få räknas till omkring 200 kronor. Årskostnaderna för traktorn torde i Karlströms fall kunna beräknas understiga 1 000 kronor. Dragkraftsbehovet på Karlströms gård kan schematiskt beräknas ha varit omkring 200 à 250 hästtimmar eller omkring 70 arbetstimmar. Genom övergång till traktordrift sparade Karlström — fortfarande enligt denna schematiska beräkning och förutom den minskade sköseltiden — sålunda omkring 150 arbetstimmar under egna körslor. I stället skulle Karlström då kunna ägna mera tid åt träarbete och lågt räknat sannolikt tjäna ytterligare 300 kronor om året. Vidare tillkomma andra fördelar genom bytet.

I Karlströms fall möjliggjordes genom försäljningen av hästen hållandet av flera kor. Traktorn möjliggjorde tröskning hemma i stället för körning av säden till byn. Såsom en icke oväsentlig fördel måste även räknas den lindring av hustruns arbete som traktorn kunde åstadkomma.

Det synes oss sålunda vara klart, att Karlströms jordbruk ej var av mindre omfattning än att det kunde motivera innehav av egen traktor och dessutom att möjligheterna till körslor åt grannarna icke kunnat motivera något traktorköp.

Vid vår bedömning av frågan om ersättning till Karlström i anledning av olycksfallet ha vi för vår del funnit det vara skäligt att Karlström tillerkännes sådan ersättning med så stort belopp som han skulle ha erhållit, därest ersättning befunnits böra utgå enligt olycksfallsförsäkringslagen i anledning av olycksfall i arbete. Vi ha icke velat giva vår framställning formen av något allmänt önskemål, främst därför att detta skulle kunna försena avgörandet av frågan om ersättning till Karlström, men också därför att vi tro, att hithörande frågekomplex även utan sådan hemställan skall omprövas och att det därefter skall bli lättare för såväl arbetsgivare som arbetstagare, framför allt i mindre företag, att avgöra huruvida ett visst arbete anses som arbete i olycksfallsförsäkringslagens mening eller kräver annan försäkring. Vi förutsätta även att hela frågan om försäkringsskydd under traktorarbete

utan att någon särskild hemställan därom göres blir föremål för de övernäganden som den ökade traktor användningen ger anledning till.

Under hänvisning till det anförda hemställes,

att riksdagen må bevilja Gustav Karlström, Långsele, ersättning i anledning av det honom den 5 oktober 1949 övergångna olycksfallet med belopp, som skulle ha utgått, därest lagen den 17 juni 1916 om försäkring för olycksfall i arbete varit tillämplig å olycksfallet.

Stockholm den 19 januari 1952.

Harald Kärrlander.

K. J. Andersson
i Alfredshem.

Nils Jönsson,
Rossbol.
